

LUNDS
UNIVERSITET

Kosovo - FN:s demokratiseringsprojekt

En utredning om Kosovos demokrati och följderna av FN:s
ingripande i demokratiseringen

Doruntina Ajeti

Abstract

The aim of this study was to investigate how the democratization of Kosovo has developed and to inquire the influence from the United Nations on Kosovo's democracy. To achieve my purpose with the study I investigated the standards that the UN had set for Kosovo and the results from Freedom House and Human Rights Watch. I used the theoretical framework that affect peacebuilding and democratization. The result of the study shows that Kosovo has a long way to go before reaching a fully democratic society. Furthermore the results from Freedom House and Human Rights Watch present that there are significant issues in many of the fundamental points for a well functioning democratic society. Corruption is one of the most serious problems for the country because it occurs in almost every institution, and therefore it is a direct threat to democracy. The reached conclusion is that the UN's influence on Kosovo's democracy has not been fully successful. The conditions for a well-functioning democratic society in Kosovo were bad and the country was not ready for such an extensive project because the inhabitants never had the chance to adapt to the new-found freedom.

Nyckelord: Kosovo, UNMIK, United Nations, peacebuilding, democratization

Antal ord: 9299

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Disposition	2
2	Metod	3
2.1	Fallstudie	3
2.2	Material	3
2.3	Urval och avgränsningar	4
3	Teoretiskt Ramverk	5
3.1	Fredsbevaring och demokratisering	5
3.2	Förutsättningarna för en lyckad demokrati	6
3.3	Vad är en lyckad demokratisk stat?.....	7
4	Empirisk bakgrund	8
4.1	FN:s uppdrag i Kosovo	8
5	Analys	10
5.1	Valprocessen	10
5.2	Media.....	12
5.3	Korruption	13
5.4	Mänskliga rättigheter.....	15
5.5	Civilsamhället.....	16
6	Diskussion	19
7	Slutsatser	22
8	Referenser	25

1 Inledning

Kriget i Kosovo avslutades i juni 1999 och den före detta serbiska provinsen hamnade omedelbart under FN:s administration. United Nations Mission in Kosovo (UNMIK) upprättades i Kosovo som en provisorisk styrelse för att bevara kontrollen i området. UNMIK:s uppdrag i Kosovo var att se till att demokratiska och autonoma institutioner etablerades i området (UNMIK, Mission Home). Institutionens främsta uppdrag i Kosovo var bland annat att utföra grundläggande civila och administrativa uppgifter, exempelvis att bevara ordningen i området, underlätta uppbyggnaden av en långvarig självständighet och se till att lagarna upprätthålls (Nilsson, 2004, s. 8-9). UNMIK hade makt över rättsväsendet och även över samtliga lagstiftande och verkställande institutioner i Kosovo. Under UNMIK:s nio-åriga styre i Kosovo lyckades man, enligt FN, göra framsteg i upprättandet av en demokratisk och öppen stat samt skapande förutsättningarna för en väl fungerande ekonomi i området (UNMIK, Background). Under 2006 valdes den före detta finska presidenten Martti Ahtisaari av FN för att leda förhandlingarna mellan Serbien och Kosovo angående Kosovos framtida status. Ahtisaari lade fram en plan för hur vägen till Kosovos självständighet bör se ut. Denna plan innehöll bland annat instruktioner för hur man bör skydda minoritetsbefolkningarna i området och hur makten bör decentraliseras till kommunerna (ibid). Den 17e februari 2008, utropade Hashim Thaci, Kosovos dåvarande premiärminister, Kosovo till en självständig stat. Självständighetsförklaringen skedde utan beslut från FN:s råd, men trots detta erkände flera stater det nya landet (ibid).

1.1 Syfte och frågeställning

UNMIK har haft ett stort inflytande i uppbyggnaden och utvecklingen av Kosovos institutioner, från att kriget tog slut fram till självständighetsförklaringen 2008. Syftet med FN:s inrättande av UNMIK i Kosovo var att skapa ett självständigt och demokratiskt land. Som tidigare nämnts utropades Kosovo som ett självständigt land år 2008 och år 2010 fastställde den Internationella domstolen (International Court of Justice) att Kosovos självständighet inte går emot internationell lag (UNMIK, Background). Detta innebär att FN lyckades göra Kosovo till ett självständigt land, men lyckades man lika väl med att skapa och bevara demokratin i området? Motiveringen till att jag specifikt har valt att undersöka Kosovo är för att det är ett unikt fall. När kriget år 1999 tog slut var Kosovo fortfarande, enligt lag, en del av Jugoslavien. Trots detta hade Kosovo en egen administration och var, de facto, ett självständigt land under internationell övervakning. FN främjade skapandet och utvecklingen av en övergångsregering som var underordnad FN:s förvaltning (Rezun, 2001, s. 78). Då Kosovo inte var ett självständigt land när UNMIK tog över all administration och grundade alla institutioner från början är det av

intresse att undersöka resultaten av de fredsbevarande och demokratibyggnadsprocesserna och hur FN:s inflytande har påverkat detta.

Frågeställningarna som uppsatsen kommer att utgå ifrån lyder:

- *Hur demokratiskt är Kosovo?*
- *Hur har FN påverkat demokratin i Kosovo?*

1.2 Disposition

Till att börja med introduceras metodkapitlet där de metodologiska utgångspunkterna som uppsatsen grundar sig på skildras. I metodkapitlet presenteras även det material som har använts som underlag för uppsatsen och även de avgränsningar som har skett anges. Detta följs av det teoretiska perspektiv som uppsatsen tar sin utgångspunkt ifrån. Först förklaras de huvudsakliga antagandena i fredsbevarande och demokratiseringsprocesser och därefter presenteras de förutsättningarna som krävs för en lyckad demokrati och det förklaras vad en lyckad demokrati innebär. Därefter förekommer det ett kapitel med empirisk bakgrund som är nödvändigt för uppsatsens förståelse. I följande kapitel presenteras analysen som följs av en diskussion. I det avslutande kapitlet framförs slutsatsen.

2 Metod

2.1 Fallstudie

Min forskning grundar sig på en kvalitativ fallstudie, vilket innebär att jag har gjort en ingående och intensiv analys av ett enskilt fall. Fallstudien syftar till att undersöka flera analysenheter i detalj (Teorell och Svensson, 2007, s. 82-83). Man kan hävda att en komparativ studie med fall som Bosnien-Hercegovina skapar en bättre och djupare förståelse för internationella fredsbevarande projekt och demokratiseringsprocesser. Men det är viktigt att ha i åtanke är Kosovo ett unikt fall, då landets status fortfarande är ett omdiskuterat problem skiljer sig landets demokratiseringsprocess från andra länder. Det som gör Kosovos demokratiseringsprocess till ett unikt fall är att landet styrdes av FN, genom UNMIK, och detta innebär att ifall man vill undersöka hur utvecklingen av Kosovo har gått, är det en nödvändighet att utvärdera UNMIK:s uppdrag (Nilsson, 2004, s. 29). Av denna anledning kommer jag inte göra en komparativ studie, då syftet med forskningen inte är att dra allmänna slutsatser med andra fall, utan endast undersöka hur demokratiseringsprocessen i Kosovo har gått och hur FN har påverkat denna. Jag har valt en kvalitativ forskningsmetod då denna, i jämförelse med kvantitativa forskningsmetoder, ger en mer detaljerad förklaring och utredning av det som undersöks (Merriam, 1988, s. 25).

2.2 Material

Det empiriska underlag som är grundläggande för forskningen är de officiella dokumenten från UNMIK som beskriver uppdraget i Kosovo. Resolution 1244 accepterades av FN:s säkerhetsråd den 10 juni och beskriver i detalj UNMIK:s uppdrag och mål i Kosovo. Ett annat dokument som har varit fundamental för forskningen är dokumentet ”Standards for Kosovo”. I dokumentet anges de mål och normer som Kosovo måste nå i full överensstämmelse med FN:s resolution 1244. De mål som är utlagda av FN har som syfte att förstärka Kosovos framsteg mot europeiska standarder inom ramen för EU:s Stabiliserings – och associeringsavtal, vilket bland annat grundar sig på Köpenhamnskriterierna. Normerna beskriver ett multietniskt samhälle där det finns demokrati, tolerans, frihet, rörlighet och lika rättigheter för alla Kosovos medborgare, oavsett etnisk bakgrund. Detta dokument har satt de normer som bör vara uppfyllda gällande fungerande demokratiska institutioner, gällande bland annat valprocessen i landet, regler för media och civilsamhället. Dokumentet beskriver även rättssäkerheten, där man uttrycker att det bör existera ett effektivt lagsystem som stämmer överens med europeiska

normer. Man formulerar även att polis – och rättssystemet bör agera opartiskt och respektera de mänskliga rättigheterna.

Informationen beträffande de studerade analysenheterna är hämtade ifrån Freedom House och Human Rights Watch. Freedom House talar ut om de största hoten mot demokrati och uppmanar medborgarna att utnyttja sina grundläggande rättigheter. Freedom House analyserar de faktorer som hotar demokrati och förespråkar för större politiska och medborgerliga rättigheter. För Kosovo finns de mest användbara rapporterna under rubriken Nations in Transit. Nations in Transit redovisar en omfattande jämförande studie av reformer i de forna kommuniststaterna i Europa och Eurasien. Varje analysenhet är försedda med skriftliga rapporter och betyg. Betygen är utgått ifrån en skala från 1 till 7, där 1 är den högsta graden av demokratiska framsteg, medan 7 är den lägsta.

Human Rights Watch undersöker grundligt de övergrepp som sker mot mänskliga rättigheter och har som syfte att avslöja de kränkningar som sker för att pressa de med auktoritet att respektera och säkerställa mänskliga rättigheter för alla. För att få så rättvisa rapporter som möjligt med hög standard beträffande riktigheten och rättvisan, samlar man in information från olika perspektiv för att ha möjlighet att få ett mer djupgående resultat.

Det är av stor betydelse att det material man använder är äkta och oberoende (Esaiasson m.fl, 2012, s.278-279). I min undersökning är det även viktigt att ha opartiskt material som är så neutralt som möjligt, därför var Freedom House och Human Rights Watch användbara källor då båda dessa är självständiga och objektiva.

2.3 Urval och avgränsningar

De analysenheter som är relevanta att analysera är till största del hämtade ifrån det dokument där målen med UNMIK:s uppdrag i Kosovo är formulerade. De analysenheter jag har valt att undersöka är Kosovos valprocess, median, korruption mänskliga rättigheter och civilsamhället då dessa variabler utgör grunderna i en välfungerande demokrati.

Detta kapitel påbörjas med en presentation av det teoretiska ramverk som har använts. Kapitlet är indelat i tre delar. Den första delen är fredsbevaring, och demokratisering, den andra delen består av att klarlägga vilka förutsättningar som krävs för en lyckad demokrati och den tredje delen presenterar vad en lyckad demokratisk stat är.

3 Teoretiskt Ramverk

3.1 Fredsbevaring och demokratisering

Fredsbyggande med hjälp av internationella organisationer, exempelvis FN, har blivit allt mer förekommande. Internationella organisationer övervakar övergången från fred till krig i krigsdrabbade länder, men som i Kosovos fall, kan dessa organisationer även ha ett demokratibyggande syfte (Page Fortna, 2008, s. 39).

Demokratisering innebär skapandet av en sund politisk miljö, där framsteg gällande politiskt deltagande och mänskliga rättigheter är inkluderade (Jarstad, 2008, s. 17). Jean Grugel fastställer demokratiseringen som en process delad i tre delar: institutionella omställningar (förändring av formen på staten), representativa förändringar (vem har makten över politiken och inför vem staten är ansvarig) samt funktionella reformer (vad staten gör och hur ansvaret fördelas) (Grugel, 2002, s. 70).

Fredsbyggande avser den period efter ett förekommande krig som omfattar genomförandet av det fredsavtal som har lett till krigets uppehåll (Jarstad, 2008, s. 17).

Demokratiserings och fredsbyggande processer kan vara väldigt komplexa och problematiska. Fredsbyggandet kan delas upp i fyra kategorier, dessa är observation mission, interpositional mission, multidimensional mission och peace enforcement mission (Page Fortna, 2008, s. 42).

Observation mission innebär att obeväpnade militära eller civila övervakare skickas till det krigsdrabbade landet för att kontrollera fredsprocessen. Interpositional missions är den mer traditionella typen av fredbevaring. Interpositional mission innebär att både militär och civil personal befinner sig i landet för att övervaka freden. Till skillnad från observation mission har interpositional mission även uppgiften att demobilisera och avväpna militära styrkor. Den tredje typen av fredsbyggande uppdrag är multidimensional mission vilket innebär att både militära och civila styrkor skickas till landet för att hjälpa till att implementera det fredsavtal som man har kommit överens om. Till skillnad från de två föregående typerna av fredsbyggande uppdrag innebär multidimensional mission även att man har som uppgift att organisera allmänna val, bevaka att de mänskliga rättigheterna inte inskränks på, genomföra en reform av polisväsendet, att bygga upp institutioner och att utveckla ekonomin i landet. Peace enforcement missions innebär att man använder militär styrka, i annat syfte än självförsvar. Militära styrkor används med syfte att skapa säkerhet och garantera vapenvila (Page Fortna, 2008, s. 42).

En lyckad demokratiseringsprocess kräver långvarig fred och stabilitet, därför kräver många krigsdrabbade länder internationell hjälp för att lyckas bevara freden och bygga upp ett demokratiskt land. Men det finns två sidor av dessa internationella fredsbyggande organisationer. Dessa organisationer som bidrar till en bestående fred och stabilitet i ett område där risken för våldsamheter är stor, försvagar även möjligheten för inhemska legitima och ansvarsfulla politiska institutioner att etablera sig (Page Fortna, 2008, s. 44-45). Det önskvärda syftet med internationella fredsbevarande - och demokratiseringsprojekt är att skapa en stabil grund för demokratiska institutioner. Fredsbevararna har möjligheten att sätta krav på de inhemska politikerna samt landets parlament och hjälpa till med att desarmera militära styrkor och bidra till övergången från militära till politiska organisationer. De fredsbevarande styrkorna har möjligheten att bringa stabilitet och säkerhet till det krigsdrabbade landet vid allmänna val (ibid). Fredsbevararna har även en bra möjlighet att genomföra en reform av en eventuell armé och av polisväsendet. Även träning gällande följandet av mänskliga och politiska rättigheter är av grundläggande värde för ett demokratiskt samhälle, och detta kan internationella fredsbevarare säkerställa (Page Fortna, 2008, s. 45).

Risken med genomgripande fredsbevarande och demokratiseringsbyggande projekt är att inhemska ansträngningarna och strävanden efter demokrati förminska då internationella organisationer tar så mycket plats i processerna. Fredsbevarande projekt har en tendens att skapa en tillgjord politisk miljö och tillgjorda politiska strukturer vilka riskerar kollapsa då de internationella styrkorna lämnar landet. En situation kan uppstå där statens beroende av internationellt bistånd påverkar statens suveränitet och ansvarstagande (Page Fortna, 2008, s. 46-47). Fredsbevarande styrkor kan bidra till att skapa förutsättningarna för uppkomsten av demokrati i ett krigsdrabbat land, men samtidigt finns risken att man dämpar förutsättningarna för demokratin att utvecklas på ett långsiktigt sätt (ibid: 73-74).

3.2 Förutsättningarna för en lyckad demokrati

Lipsets teori förklarar att ju mer välmående ett land är, desto större är utsikterna att lyckas med att införa och bevara ett demokratiskt styre. I sin undersökning kommer Lipset fram till att sannolikheten för rika och välmående länder att upprätthålla demokrati är större än för fattigare länder, detta innebär att det finns en anknytning mellan landets ekonomiska utveckling och graden av demokrati (Ekman, Linde och Sedelius, 2014, s. 68-70).

Michael Walzer skriver att demokratisering är ett långsiktigt projekt som kräver vissa sociala, politiska och rättsliga utgångspunkter. En lyckad demokratiseringsprocess förutsätter ett starkt utbildningssystem med livfulla universitet, lokala myndigheter som är välfungerande samt föreningar för diverse syften (Walzer, 2008).

Ytterligare villkor för en långvarig demokrati är landsgränser som är tydligt definierade och bestämda (Grugel, 2002, s. 80). Grugel nämner ytterligare målsättningar som stater bör sträva efter vilka är fundamentala för en lyckad demokratiseringsprocess. Dessa mål menar bland annat att man bör upprätthålla rättssäkerhet genom hela statens territorium som gäller hela

landets befolkning. Staten bör även sträva efter att främja den ekonomiska tillväxten i landet och bestämma fördelningen av landets resurser (ibid: 82-83).

Även Robert Dahl nämner vissa grundläggande förhållanden som främjar ett demokratiskt styrelseskick, en stor del av detta är att det bör finnas demokratiska övertygelser och en demokratisk politisk kultur (Dahl, 2000, s. 146). Enligt Dahl är det lättare för en demokrati att utvecklas i ett land vars kultur är relativt enhetlig, i jämförelse med länder som har många olika och motstridiga kulturer. Kulturella konflikter har en tendens att bryta ut i den politiska arenan, ofta gällande religion eller språk, men även angående diskussionen beträffande samma tillgång till utbildning för alla medborgare i landet eller om regeringen bör stödja religiösa institutioner. Dessa problem burkar, enligt Dahl, utgöra ett problem och ett hinder för ett välfungerande demokratiskt land (Dahl, 2000. s. 150-151).

3.3 Vad är en lyckad demokratisk stat?

Grugel skriver att demokratisering framförallt innebär att bygga en demokratisk stat. Legitimiteten i en fungerade demokratisk stat ligger i att regeringen ska representera landets medborgare. En demokratisk stat är mindre närvarande i dess medborgares liv, än vad en auktoritär stat är. Demokratiska stater har en tendens att vara mer stadgade, rationella och förutsägbara och i en demokrati bör statens makt vara begränsad av landets konstitution. En annan aspekt som karaktäriserar en demokratisk stat är att det finns flera myndigheter som erhåller auktoriteten i landet och flera beslutsfattande organ, detta innebär att det finns flera maktcentrum i landet (Grugel, 2002, s. 69).

Ett demokratiskt land kräver att alla medborgares rättigheter och skyldigheter försäkras av lagen. En minimal användning av våld gentemot landets medborgare bör vara sanktionerad av landets lagstiftning. Det bör finnas en folkvald och representativ regering som är formellt kontrollerad av konstitutionella och ansvarstagande myndigheter. Av en demokratisk stat förväntas det även förekomma en form av auktoritär byråkrati som kan göra anspråk på orättvisor och opartiskhet (Grugel, 2002, s. 72 - 73). Demokratiska val är det första tecknet på en lyckad demokratiseringsprocess. Men upprätthållande av val kan inte ses som en säkerställning av ett demokratiskt system. Många gånger uppmuntras val av internationella institutioner, men det brister i graden av demokrati då det förekommer korruption och orättfärdigheter i valprocessen. Demokratiska val kräver ärlig konkurrens mellan verksamma politiska partier (ibid).

Civilsamhället är det utrymme som finns mellan staten och den enskilde medborgaren. Civilsamhället har flera betydelsefulla funktioner för ett demokratiskt land, exempel på detta kan vara att ickestatliga-organisationer begränsar regeringens makt och gör en offentlig granskning av staten och dess myndigheter. Civilsamhället förser enskilda individer med möjligheten att frivilligt delta i föreningar och organisationer vilket ökar den demokratiska medvetenheten och viljan bland landets medborgare (Grugel, 2002, s.92).

4 Empirisk bakgrund

4.1 FN:s uppdrag i Kosovo

Samtidigt som kriget i Kosovo officiellt avslutades, i samband med att NATO upphörde sin luftkampanj mot Serbien, inrättades resolution 1244 av FN som skapade UNMIK (United Nations Mission in Kosovo) (Kosovo Report, 2000, s. 99). Resolution 1244 gav FN:s medlemsländer auktoriteten att upprätta en säkerhetsnärvaro i Kosovo, med syfte att underlätta den politiska process som skulle avgöra Kosovos framtida status, desarmera Kosovos befrielsearmé (Kosovo Liberation Army), underlätta flyktingars återvändande till sina hem efter kriget samt bevara freden i området (UNMIK, Background). UNMIK:s uppdrag i Kosovo grundades på fyra pelare. Den första pelaren var humanitär assistans, den andra pelaren berörde civil administration, den tredje pelaren behandlade demokratisering och återupprättelse av institutionerna i Kosovo och slutligen den fjärde pelaren handlade om ekonomisk utveckling (Kosovo Report, 2000, s. 99-101). FN:s säkerhetsråd berättigade UNMIK med makten över Kosovos territorium såväl som dess befolkning, inklusive all lagstiftande och verkställande makt. UNMIK tog även över administrationen för rättsväsendet i området (Björkdahl, 2014, s. 427).

En av UNMIK:s mest omfattande uppgifter i Kosovo var att utveckla det krigsdrabbade landet i en demokratisk riktning och att inrätta demokratiska institutioner. UNMIK startade omedelbart med att identifiera de behov som fanns gällande civil administration och tillhandahålla den utbildning som behövdes för att skapa fungerade institutioner. UNMIK:s syfte var även att etablera program med syfte att upprätta ett samhälle som stödjer pluralistiska partistrukturer samt politisk mångfald för att i sin tur ha möjligheten skapa ett demokratiskt samhälle (Security Council, 1999). UNMIK:s metod för att uppnå ett demokratiskt Kosovo var att förstärka förvaltningsstrukturerna genom att utbilda regeringens tjänstemän. Då UNMIK tog över administrationen i Kosovo i juni 1999, saknades det fullständigt fri media med opartisk information. För att kunna skapa en fri media i Kosovo avsåg UNMIK att främja en mediekultur som är baserad på demokratiska principer (ibid).

Enligt FN:s resolution 1244 skulle UNMIK organisera och övervaka utvecklingen av provisoriska institutioner i Kosovo vars mål var att främja ett demokratiskt självstyre i väntan på en politisk avveckling gällande Kosovos framtida status. Detta innebär att UNMIK arbetade för att skapa en återställning och ett förtroende för demokratiska och politiska organisationer och institutioner så att fria och allmänna val skulle kunna hållas i Kosovo (Security Council, 1999).

Då de första kommunala valen hölls i Kosovo år 2000 och första president- och parlamentsvalen hölls år 2001, var UNMIK närvarande för att övervaka valet (Nilsson, 2004, s. 13). Även efter valen ägde rum fortsatte UNMIK att övervaka och vägleda de politikerna som blev valda till regeringen. Likaså efter att Kosovos president valts, regeringen och parlamentet skapades hade UNMIK kvar den centrala makten i landet (Nilsson, 2004, s. 12-13).

När Kosovo förklarades som ett självständigt land, den 17 februari 2008, minskade UNMIK:s uppgifter avsevärt. Istället inrättades EULEX, som är en insats av EU vars uppdrag är att främja fred och stabilitet på Balkan samt stödja myndigheterna i Kosovo i de reformer som sker, specifikt inom rättsväsendet (European Union, Eulex Kosovo).

5 Analys

Analysen är uppdelad i avsnitt som är avgränsade utifrån Freedom House rapporter. Avsnitten är valprocessen, media, korruption, mänskliga rättigheter och civilsamhället.

5.1 Valprocessen

Fria val är ett viktigt inslag i en välfungerande demokrati och därför föreskriver alla fredsavtal fria och rättvisa val som ett krav. Ett val efter ett krig har två syften, det första är att etablera en legitim och representativ regering och det andra syftet är att försegla fredsavtalet och sätta ett definitivt slut på kriget (Höglund, 2008, s. 84-85). Val som är en del av ett fredsavtal i ett krigsdrabbat land belyser flera betydelsefulla dilemman av demokratiseringsprocessen i ett krigsdrabbat samhälle. Trots att fria val har som syfte att få ett officiellt slut på våldsamheterna efter ett krig är risken stor att de är orsaken till ökad spänning och våld i området (Reilly, 2008, s. 157). Dilemmat som råder gällande fria val och en hög grad av demokrati är att dessa ofta anses som ett primärt medel för konflikthantering samtidigt som val i länder som befinner sig i ett tidigt stadie i demokratiseringsprocessen ofta mer benägna till konflikter och våld (ibid).

Inflytande av internationella organisationer är också en viktig faktor i val under demokratiseringsprocesser. Val som övervakas av internationella organisationer har ofta som ändamål att minska risken för att ett inbördeskrig ska bryta ut, uppmana övergången av arméer till fredliga politiska partier, uppmana utvecklingen av en normal politik vilket innebär skapandet av en regering och skapa en legitimitet och trovärdighet för det nya politiska systemet, på grund av detta anses fria och rättvisa val som en grundläggande del i avslutningen av krig och fredsbevarande (Reilly, 2008, s. 158). Det är svårt för krigsdrabbade länder att hålla fria och demokratiska val då dessa länder ofta saknar grunden för ett sunt politiskt klimat, det saknas även organiserade institutioner, social och ekonomisk stabilitet och även politisk motivation för att hålla i demokratiska fria val (ibid).

Det första kommunala valet i Kosovo hölls 2000, då både USA och UNMIK uppmanade till att hålla tidiga val för att öka legitimiteten för den lokala administrationen. De första parlamentsvalen hölls i november 2001 och i oktober 2004. Ett tydligt mönster av minskat valdeltagandet uppvisade sig då valdeltagandet minskade från 79 % i det första kommunala valet år 2000, till 64 % i det första parlamentsvalet år 2001 och 51 % i parlamentsvalet 2004 (Stilhoff Sörensen, 2008, s. 41). I 27 av 30 av Kosovos kommuner inrättades lokala råd efter det första kommunala valet. Ibrahim Rugovas parti vann i 20 av dessa, vilket ledde till att

dispyterna i mellan albanerna i Kosovo blev omfattande och i tio kommuner bojkottades råden av oppositionen (ibid).

I parlamentsvalet år 2001 tävlade de politiska partierna om 100 av 120 platser i parlamentet, då 20 platser är reserverade för minoriteter. Anledningen till att minoriteterna hade reserverade platser var för att öka motivationen för den serbiska minoritetsbefolkningen att delta i parlamentsvalet, då de hade bojkottat det första kommunala valet år 2000 (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit 2004).

Fram till år 2004 rankas Kosovo, av Freedom House, som 5.25 på skalan gällande valprocessen. Valen hade hittills, enligt Freedom House, varit relativt fria och rättvisa, men var fortfarande övervakade av Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), istället för inhemska institutioner. En av de huvudsakliga oroligheterna för UNMIK, OSCE och Kosovos inhemska institutioner var hur valprocessen kommer se ut då valet i Kosovo inte längre övervakas av internationella institutioner utan ansvaret istället läggs på nationella myndigheter (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2004).

Under år 2010 ägde en politisk kris rum i Kosovo, vilket tvingade landet till tidiga val, som hölls den 10:e december, detta var landets första allmänna val efter självständighetsförklaringen. I minst sex kommuner förklarades valresultatet ogiltigt på grund av valfusk samtidigt som the Central Elections Commission (CEC) beordrade att omkring 40% av rösterna skulle räknas om, då det framkom klagomål från de politiska partierna samt från företrädare för det civila samhället. Observerade oregelbundenheter innefattade bland annat tekniska problem, familj - och gruppöstning samt hot mot inhemska valobservatörer. Efter valet i december skickades fler än 190 klagomål till åklagarmyndigheten för utredning. Då valet i Kosovo år 2010 påvisade framstående felaktigheter gällande genomförandet av valet, bevisades det att Kosovo fortfarande var en svag demokrati och detta ledde till att Freedom House ranking av Kosovos valprocess försämrades från 4.25 till 4.50 (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2011).

Första gången sedan Kosovos självständighetsförklaring deltog städerna i norra Kosovo, med en serbisk majoritet i det kommunala valet år 2013. Trots misslyckandet av genomförandet av reformerna var Kosovos regering framgångsrik gällande att mobilisera institutionerna för att förhindra valfusk. Endast ett fåtal oregelbundenheter anmäldes under och efter valprocessen, anmälningarna bestod bland annat av hot och familjöstning. Då det kommunala valet i Kosovo var till stor del var fritt och fredligt förbättrades rankingen från Freedom House från 5.00 till 4.75 (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014).

Svårigheterna som Kosovo har fått stå inför, beträffande de valprocesser som har ägt rum sedan UNMIK:s övertagande av administrationen i landet, tyder på att demokratiseringsprocessen gällande denna angelägenhet inte har lyckats. I FN:s beskrivning av de mål som Kosovo måste uppnå, bestäms det bland annat att valen bör hållas regelbundet, bör vara transparenta, fria och rättvisa. De allmänna valen bör uppfylla internationella normer, vilka tillåter den fredliga och fullkomliga deltagandet av alla etniska grupper i Kosovo (Standard for Kosovo, 2003).

5.2 Media

Yttrandefrihet och pressfrihet anses ofta vara grunden i ett fungerande demokratiskt samhälle. En fungerande och varierande media tillhandahåller medborgarna en kritisk granskning av politiska problem, vilket är avgörande för en demokrati (Höglund, 2008, s. 87).

Krigsdrabbade länder startar ofta en reform av den befintliga median och skapar nya lagar som försäkrar yttrandefrihet. Risker som följer en mer liberal media är att det kan förekomma en utveckling av ansvarslös media som används för att sprida negativ och nationalistisk propaganda. Kristine Höglund nämner en händelse som skedde i Kosovo år 2004. Ungefär 20 personer dödades i samband med ett anti-serbiskt uppror som spred sig i Kosovo. Upproren hade upphetsats av medierapporteringen gällande tre albanska pojkar som drunknade i floden Iber efter att ha blivit jagade av serbisk polis (ibid:88).

Enligt Freedom House senaste rapportering angående Kosovos fria media finns det åtta dagliga tidningar, 21 Tv-kanaler och 83 radiostationer (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014).

Pressfriheten i Kosovo skyddas av lagstiftning, då det finns två självständiga tillsynsinstitutioner i landet. Den ena är the Independent Media Commission (IMC), som är Kosovos oberoende regulator vars uppgift är att kontrollera det som sänds, distribuera TV – och frekvenslicenser, främja etiska och tekniska normer bland medierna i landet samt att kontrollera att lokala programföretag når upp till europeisk standard gällande professionalism och rättvishet (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2009). The Press Council of Kosovo (PCK) är ett självreglerande organ för tryckta medier och har som uppgift att förespråka för yttrandefrihet och säkerställa en code of conduct för tryckt media, vilken de flesta har accepterat (ibid).

Trots att dessa organ är befintliga är yttrandefriheten och pressfriheten i Kosovo försvagad på grund av hot och tryck från politiska grupper och kriminella organisationer. De flesta förekommande hot gentemot journalister kommer ifrån inflytelserika politiska grupper. Politisk partiskhet förekommer och är tydlig i alla former av media (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2004). Ett vanligt sätt för regeringen att sätta press på kritiserande tidningar är att minska annonseringen i dessa tidningar. Då tidningarna är beroende av annonsering är det svårt för dem att undvika politisk inblandning från regeringen och privatpersoner. Trots detta är det ingen tidning som fullkomligt kontrolleras av ett politiskt parti (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2006).

UNMIK:s mål angående Kosovos fria media är bland annat det ska finnas ett stort utbud av privat och självständig tryckt media, TV – och radiokanaler för att erbjuda information till alla samhällen som finns i Kosovo. UNMIK förespråkar att det bör finnas en oberoende och effektiv myndighet som reglerar median och främjar dem att nå upp till europeiska normer (Standards for Kosovo, 2003).

När Freedom House började med rankningen för Kosovos självständiga media år 2005, fick denna variabel rankningen 5.50 och sedan dess har den endast försämrats till 5.75 år 2014. Detta innebär att median i Kosovo inte är så självständig och fri som den bör vara. Den Europeiska Unionen har uppreparade gånger kritiserat Kosovos myndigheter för ha 14 olika lagar som reglerar den mediala sektorn. Förekomsten av flera överlappande och motsägande lagar leder till förvirring och orsakar att genomförandet och implementeringen av lagarna släpar efter (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014).

5.3 Korruption

Korruption innebär att man i hemlighet tar emot förmåner för att påverka beslut som inte bör påverkas av privata fördelar (Heymann, 1996).

Demokratiska institutioner och den ekonomiska utvecklingen i Kosovo påverkas negativt av den genomträngande korruptionen som är befintlig inom landets flesta institutioner. Faktorer som bidrar till det allvarliga problemet innefattar traditionen från en ekonomi som har varit statskontrollerad, den långvariga acceptansen av korruption både av politiska ledare och av medborgarna och bristen på lämpade mekanismer för att hålla offentliga tjänstemän till svars för den förekommande korruptionen (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2004).

Det är tre huvudsakliga områden som påverkas mest av korruptionen i landet, och dessa är samhällsnyttiga företag, tull och offentliga upphandlingar. Även landets hälso – och läkemedelssektor påverkas negativt av den omfattande korruptionen i Kosovo. De initiativ som har tagits av UNMIK för att få stopp på korruptionen, har enligt Freedom House, gett blandade resultat. Ansatserna som har tagits av UNMIK har kritiserats för att en bristande samordning och en brist på öppenhet mellan deras olika kontor. Även en brist på motivation för att stoppa korruptionen från Kosovos tillfälligt självstyrande institutioner (The Provisioner Institution of Self-Government, PISG), har kritiserats. Exempel på detta är resultaten av flera revisioner av börsnoterade företag, bland annat Post – Telecom och Kosovo Energy Corporation, som aldrig offentliggjordes för allmänheten och aldrig följdes upp med konkreta åtgärder. Korruption inom kommunala förvaltningar är svårast att utreda. Till detta hör bland annat förfalskning av dokument som rör fastighetsregister, olagliga anslag av kommunal mark i Prishtina, Kosovos huvudstad, bedrägerier gällande tilldelning av statliga och kommunala kontrakt och olaglig försäljning av affärs – och fastighetsinformation av kommunala tjänstemän (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2004).

Ett stort problem är regeringens inblandning i Kosovos ekonomi, då offentlig upphandling är en stor del av korruptionen i landet. Enligt Kosovos framstegsrapport år 2010 hade ekonomin i landet förbättrats i huvudsak på grund av privat konsumtion år 2008, medan år 2009 och halva 2010 hade tillväxten till största del berott på statlig konsumtion och investeringar. Enligt Freedom House har statens dominerande roll i landets ekonomi minskat möjligheterna för direktinvesteringar från utlandet (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2011).

Kosovos myndigheter och EULEX har haft svårigheter med att fullfölja uppmärksammade fall av korruption i landet. Istället har man fokuserat på att utveckla institutioner som fokuserar på att stoppa korruptionen, ett exempel på detta är presidentens Anti-Corruption Council (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2013). Institutionen Anticorruption Agency of Kosovo (AAK) är en oberoende myndighet som är det huvudsakliga verktyget i att förebygga och bekämpa korruption. AAK bildades 2006 och är grundad på the Law of Suppression of Corruption, som också stödjer AAK:s ekonomiska oberoende. Medlemmarna i AAK är även medlemmar i andra institutioner som AAK övervakar, vilket skapar intressekonflikter och politisk inblandning i institutionens arbete (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2009). Korruptionen i Kosovo är ett utbrett problem. Omfattande missbruk av offentliga medel har rapporterats i alla kommuner, i många ministerier och i flera företag som förvaltas av Kosovo Trust Agency, så som flygplatsen, Kosovos energibolag och post – telekommunikationen i Kosovo. Regeringens försök att förhindra korruption har nästan varit obefintlig, medan det civila samhället har ökat sina påtryckningar gentemot politiska institutioner. Rapporter visar att den organiserade brottsligheten är en grogrund för korruption och därför ett även ett allvarligt problem i landet. Trots att Anti Corruption Agency har bildats är bristen på av politisk vilja för att bekämpa korruption låg både inom staten och inom lagstiftande institutioner, vilket försvårar byråns effektivitet. Politiken i Kosovo fortsätter vara långt ifrån ett transparent och öppet system. Som ett resultat av oviljan att bekämpa den stora omfattningen av korruption i landet, får Kosovo 6,00 i rankningen om korruption av Freedom House (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014).

Enligt FN:s normer som bör vara uppfyllda bör det finnas resultatrika rättsliga, finansiella och administrativa anordningar som stämmer överens med EU:s normer, för att hantera de ekonomiska brott som sker, både inom den offentliga och den privata sektorn, detta inkluderar att lägga beslag på tillgångar som har förvärvats illegalt. Enligt målen som är utsatta bör det finnas en klar förståelse bland de som är statligt anställda, om de etiska regler som gäller när det handlar om intressekonflikter (Standards for Kosovo, 2003).

Trots att målen som har satts för Kosovos utveckling är vaga och inte specificerar exakt vad man vill uppnå är det tydligt att man än så länge inte har klarat av det. Rankningen för korruption i Kosovo har sedan 2004 legat på 5.75 – 6.00. Detta innebär att korruptionen är ett stort problem i landet, och enligt rapporterna från Freedom House är det någonting som förekommer i de flesta institutioner och på alla nivåer. Då inte institutionerna i landet fungerar på ett lagligt och rättvist sätt är detta ett direkt hot mot graden av demokrati i landet

5.4 Mänskliga rättigheter

Den 10 december år 1948 antog Förenta Nationernas generalförsamling ett generellt klargörande angående de mänskliga rättigheterna. Förklaringen definierar vilka de grundläggande mänskliga rättigheterna är (FN, 2012). De mänskliga rättigheterna som är godtagna av FN anger bland annat att alla människor föds fria, lika i värde och har samma rättigheter. Alla har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. I artikel 22 nämns att alla samhällsmedlemmar har rätt till social trygghet och är berättigad till de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som är ofrånkomliga för individens personliga utveckling och detta bör uppfyllas genom nationella åtgärder. Mänskliga rättigheterna bestämda av FN säger även att alla har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden. Artikel 26 redogör för att alla har rätt till utbildning och att denna skall vara kostnadsfri, åtminstone i de elementära och grundläggande stadierna. Enligt FN skall den elementära undervisningen vara obligatorisk (Demker, 2006, s. 352-353).

De etniska minoritetsgrupperna i Kosovo utgörs av folkgrupperna Kosovo-serber, romer, ashkali, egyptier, turkar, bosnier, gorani, kroater och montenegriner (Human Rights Report, 2013). Enligt rapporter angående de mänskliga rättigheterna i Kosovo, som framställdes i januari 2014 är skyddet av de mänskliga rättigheterna svagt i Kosovo. De mest utsatta folkgrupperna i landet är romer, ashkali och egyptier, vilka beräknas vara upp till 40,000 personer. Dessa folkgrupper möter svårigheter i försök att få utdrag av personliga dokument, kan inte utnyttja hälso- och sjukvård, får inte socialt stöd och har inte samma möjligheter till utbildning som andra folkgrupper i landet, de förhindras använda sina egna språk och saknar andra grundläggande rättigheter (Human Rights Report, 2013). År 2010 skapades strategin för romer, ashkali och egyptier, men den existerar endast på papper då regeringen inte lyckas fördela de nödvändiga bidragen för att implementera strategin. I juli år 2013 ändrades kriterierna för att erhålla socialbidrag på ett sätt som främst förhindrar många av dessa utsatta minoritetsgrupper för att mottaga sociala förmåner (Human Rights Watch, 2014). Spänningar mellan den serbiska minoriteten och albanska majoriteten är ofta förekommande. Våldsamheter mellan dessa två folkgrupper är vanligast i norra Kosovo. Mellan januari och augusti år 2013 hade Kosovos polis endast redovisat 10 brott grundade på etnicitet, utan att specificera ifall det rör sig om fysiska skador eller skador på egendom. Internationella övervakare uttryckte sin oro angående att många av dessa brott inte rapporteras, registreras eller felaktigt klassificeras (ibid). Minoritetsgruppernas sysselsättning i offentliga institutioner har förblivit begränsad, då regeringen saknar fungerande mekanismer för övervakningen av minoritetsgruppernas möjlighet till arbete i statliga institutioner (Human Rights Report, 2013).

Lagen kräver lika villkor för alla skolbarn oavsett vad deras modersmål är och ger rätt till modersmålsutbildning i offentliga skolor. I rapporten redogörs det att nästan alla albanska och serbiska barn i Kosovo har gått i skolan, medan endast 77 % av barnen som tillhör andra folkgrupper gick i skolan. Romska, ashkali och egyptiska barn gick i samma skolor som albanska och serbiska barn och fick upprepade gånger uppleva hot och mobbning i vissa

områden. Fattigdom hindrar en stor del av romska barnen att delta i skolan, då många i ung ålder tvingas lämna skolan för att bidra till familjens inkomst (Human Rights Report, 2013).

Målen som UNMIK har lagt fram för Kosovo gällande mänskliga rättigheterna i Kosovo är att lagarna i landet ska presentera ett fulländat skydd för de mänskliga rättigheterna och värna om de olika samhällsgruppernas medlemmars lagliga rättigheter, i enlighet med europeiska normer. Det bör finnas en omfattande och effektiv struktur inom de tillfälligt självstyrande institutionerna, (The Provisioner Institution of Self-Government, PISG), som övervakar efterlevnaden av mänskliga och samhälleliga rättigheter och ansvarar för de kränkningar av dessa som utförs. Enligt UNMIK:s mål bör utbildningssystemet uppmuntra tolerans och respekt för alla folkgrupper som finns i Kosovo (Standards for Kosovo, 2003).

Under kriget i Kosovo år 1999 led albanerna i landet av förföljelser och de tvingades fly från sina hem då hemska brott utfördes gentemot dem. Då kriget tog slut 1999 ökade antalet hämndaktioner emot den serbiska minoriteten (Kosovo Report, 2000, s. 108-109). UNMIK har jobbat med att öka säkerheten för minoriteterna i Kosovo. Både Kosovos ledare och invånare har fått kritik för de ineffektiva åtgärderna som har tagits föra att stoppa hatbrott och hämndaktioner i Kosovo (Kosovo Report, 2000, s. 108-109).

Rapportera ifrån Human Rights Watch som redogör för de brott som har skett mot minoriteterna i Kosovo tyder på att man inte har lyckat uppfylla målen att värna om alla medborgares fri – och rättigheter i landet. Då fortfarande av medborgarna i minoritetsgrupperna lider av förtryck, diskriminering och inte har samma möjligheter som majoritetsbefolkningen har man misslyckats med dessa grundläggande mål man har fastställt för de mänskliga rättigheterna i Kosovo.

5.5 Civilsamhället

Robert Putnam argumenterar för att ett framgångsrikt civilsamhälle är en väsentlig aspekt för en fungerande demokrati. Då medlemmarna socialiseras in i demokratiska normer genom av en process av ”learning by doing”, spelar civilsamhället en betydande roll i utvecklingen av demokratiska normer och förfaranden (Belloni, 2008, s. 185). Civilsamhället har många viktiga ändamål, exempelvis att övervaka och behärska statens makt, främja till politisk medverkan, rekrytera och utbilda nya politiska ledare samt förbättra funktionen av demokratiska institutioner (ibid). Civilsamhället i krigsdrabbade länder är ofta väldigt svag och splittrad (ibid: 200). Detta har även varit fallet i Kosovo.

Kosovos konstitutionella och rättsliga ram garanterar föreningsfrihet och civilsamhällets självständighet i landet. Den främsta lagen som reglerar det civila samhället är lagen om föreningsfrihet i ickestatliga-organisationer. Bestämmelserna i lagen är i linje med demokratiska principer och garanterar ett civilt samhälle utan statlig inblandning (Freedom

House, Kosovo, Nations in Transition, 2014). Sedan kriget tog slut 1999 har antalet icke-statliga organisationer haft en framstående tillväxt i Kosovo. Sedan krigets avslut fram till år 2013 har fler än 7000 ickestatliga-organisationer registrerats. Trots att civilsamhället i Kosovo har växt är gruppernas kapacitet fortfarande svag och deras arbete är fortfarande mycket beroende av internationellt stöd då de saknar finansiell och organisatorisk kraft för att för att deras aktiviteter skall vara hållbara på lång sikt (Freedom House, Kosovo, Nations in Transition, 2006).

I april annullerades en lag av Kosovos författningsdomstol en lag som skulle göra det svårt för ett välfungerande civilsamhälle att utveckla sig. Lagen som upphävdes skulle ha tillåtit auktoriteter att privatisera icke-statliga organisationer och dela upp deras uppskattade kapital på 100 miljoner euro bland privata aktieägare. Återkallningen av denna lag förbättrade Kosovos betyg rörande civilsamhället av Freedom House från 4.00 till 3.75 (Freedom House, Kosovo, Nations in Transition, 2006).

Förutom interventioner gentemot Vetëvendosje rörelsen (Självbestämmande rörelsen), har Kosovos regering inte utgjort något större hinder för ickestatliga-organisationer i landet (Freedom House, Kosovo, Nations in Transition, 2007). En svaghet som Kosovos civilsamhälle lider av är bristen av samarbete mellan de icke-statliga organisationerna och regeringen, då de icke-statliga organisationernas försök att påverka ofta åsidosätts (Freedom House, Kosovo, Nations in Transition, 2014).

Trots dessa hinder som civilsamhället i Kosovo står inför, fortsätter antalet icke-statliga organisationer att växa med alltfler samarbeten mellan icke-statliga organisationer som fortsätter förespråka om reformer i utbildningssystemet, står upp i kampen mot den förekommande korruptionen, engagerar sig i ekonomisk politik, valreformer samt jämställdhetsfrågor (Freedom House, Kosovo, Nations in Transition, 2004).

Den sämsta rankningen Kosovo har fått av Freedom House gällande civilsamhället är 4.25 och den bästa och senaste rankningen ligger på 3.75 (Freedom House, Kosovo, Nations in Transition, 2014). Målet som UNMIK har satt för Kosovo gällande utvecklingen av civilsamhället är inte omfattande utan nämner endast att alla icke-statliga organisationer men framför allt de som representerar minoriteter, ska ha möjlighet att verka fritt inom lagens ramar och individer är fria att ansluta sig till organisationerna utan diskriminering (Standards for Kosovo, 2003).

Den rättsliga ramen i Kosovo garanterar friheten att grunda och ansluta sig till valfria fackföreningar. Fackliga organisationer kan bildas utan ett godkännande av statliga myndigheter eller arbetsgivare (Republika e Kosovës). Implementeringen av den befintliga lagen är dock svag då regeringen ofta stödde parallella fackföreningar med syftet att försvaga medlemskapen och förhandlingspositionen av redan existerande föreningar. Flera fall förekommer där arbetstagare har hindrats från att bilda fackföreningar, då arbetsgivarna sade upp sina anställda då de ville organisera sin förening (Freedom House, Kosovo, Nations in Transition, 2014).

Rapporterna från Freedom House tyder på att det håller på att utvecklas ett välfungerande civilsamhälle i Kosovo. Det finns många registrerade ickestatliga-organisationer som jobbar för ett välfungerande politiskt system, minskad korruption och lika rättigheter (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014). Officiellt är stödet från staten starkt, men i vissa fall

förekommer händelser som indikerar på statlig intervention för att försvaga positionen av vissa ickestatliga-organisationer. Hela det civila samhället är beroende av utländska bidragsgivare och är långt ifrån självständiga. Antalet icke-statliga organisationer är stort vilket gör att många av dem har svårt att identifiera deras personliga ändamål och syfte (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2007).

6 Diskussion

Av Freedom House anses Kosovo vara ”partly free” och den bästa rankningen som har mottagits gällande den allmänna demokratin i landet har varit 5.07 vilket var år 2010, medan det sämsta var år 2005, då Kosovo fick en rankning på 5.32. När man utgår ifrån rapporterna som kommer ifrån Freedom House förstår man snabbt att det förekommer problem gällande utvecklingen av demokratin i Kosovo (Freedom House, Kosovo).

Valprocessen i landet får rankningen mellan 4.25 och 5.00 av Freedom House. Då den sämsta rankningen är 7 och bästa rankningen är 1 tyder det på att det finns stora brister inom valprocessen i landet. Kosovo har haft kommunala val och val till parlamentet, men rapporterna Freedom House redogör för att dessa val inte har gått fullkomligt rätt till. Alla valprocesser i landet har varit under OSCE:s övervakande. Upprepande gånger har valfusk rapporterats i många av Kosovos kommuner där rösterna har fått räknas om. Det har även rapporterats om oregelbundenheter som berör tekniska problem, valfusk, korruption och familjeröstning (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014). Trots att valprocesserna i Kosovo har varit under internationell övervakning är det tydligt att det har funnits en brist på öppenhet och transparens inom valprocesserna i landet. Det målet som FN har satt för Kosovo gällande valprocessen formulerar endast att valen bör hållas regelbundet, bör vara transparenta, fria och rättvisa samt nå upp till internationella standarder. Valen i Kosovo bör, enligt FN, möjliggöra det fredliga och fullständiga deltagandet av alla etniska grupper i landet (Standards for Kosovo, 2003).

När man väger upp resultaten ifrån valprocesserna med målen som har utformats för FN:s uppdrag är det klart att man fram till år 2014 inte har lyckats med att nå upp till dessa. Det framgår fortfarande stora brister i valprocesserna för att de skall kunna rankas som demokratiska och rättvisa, därför framgår det att UNMIK inte har lyckats skapa institutioner som kan organisera funktionerande och demokratiska val i Kosovo.

Trots att det finns tillsynsinstitutioner som ska skydda yttrande – och pressfriheten i Kosovo är dessa friheter försvagade på grund av hot från politiska organisationer och kriminella grupper. Politisk objektivitet är tydlig och förekommer i alla typer av media. Eftersom tidningarna i Kosovo är beroende av annonsering och finansiering av politiska grupper, är det lätt för dessa att kontrollera vad som publiceras. (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014), FN:s mål för Kosovo gällande fri media menar att man bör tillhandahålla ett utbud av självständig media som försörjer alla Kosovos samhällsgrupper med information. Enligt FN bör det finnas en oberoende och effektiv myndighet som övervakar mediefriheten samt sträva efter europeiska standarder (Standards for Kosovo, 2003). Press – och yttrandefrihet är grundläggande i en

demokratisk stat. Trots att Kosovo har upprättat myndigheter som har som uppdrag att skydda yttrandefriheten och pressfriheten har man inte uppnått sina mål. Då median i Kosovo styrs och kontrolleras av politiska grupper och kriminella organisationer visar det på att det finns betydande brister i yttrande – och pressfriheten i landet. Dessa friheter är viktiga beståndsdelar i en välfungerande demokrati och enligt rapporterna från Freedom House finns det stora brister i median i Kosovo för att det ska kunna bidra till ett välfungerande demokratiskt samhälle. Av Freedom House har Kosovos media, mellan år 2005 och 2014, fått rankningen mellan 5.50 och 5.75 (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014). Då 7 är den sämsta rankningen visar dessa siffror att det finns svagheter i demokratin i Kosovo gällande den fria median.

Korruption är ett allvarligt problem för demokratin i Kosovo. De flesta myndigheter i Kosovo påverkas negativt av den omfattande korruptionen som är närvarande. De faktorer som bidrar till den höga graden av korruption är acceptansen av korruption, både av landets makthavare och landets medborgare. Både UNMIK och EULEX har startat upp projekt med syfte att stoppa korruptionen i Kosovo, men enligt Freedom House har resultaten varit blandade (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014). AAK är en oberoende myndighet som vars uppgift är att förebygga och bekämpa korruption. Medlemmarna i AAK är även medlemmar i andra institutioner som övervakas av AAK, detta är en faktor som skapar intressekonflikter och politisk inblandning i myndighetens arbete. Trots att man har grundat institutioner som ska stoppa korruptionen i landet så utgör intressekonflikterna ett stort hinder (ibid). FN:s mål för ekonomiska och finansiella brott är uttryckta som sådant att man vill skapa fungerande och administrativa anordningar som bör nå upp till europeiska normer, för att ta itu med de ekonomiska brotten, både inom den offentliga och den privata sektorn (Standards for Kosovo, 2013). Rankningen från Freedom House gällande korruption mellan år 2005 och 2014 har legat på 5.75 och 6.00 (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014). Ifall man endast ska mäta korruptionen utifrån de mål som har satt av FN, har Kosovo lyckats väl i att med att grunda institutioner vars uppdrag är att stoppa den omfattande korruptionen som landet lider av. Om man istället mäter resultaten utifrån rankingarna från Freedom House är det tydligt att korruption är ett stort problem för demokratin i Kosovo.

De etniska minoritetsgrupperna i Kosovo, som utgörs av bland annat Kosovo-serber, romer, ashkali och gorani. Enligt rapporterna från Freedom House är skyddet av de mänskliga rättigheterna i Kosovo svagt. Minoritetsgrupperna är utsatta och saknar grundläggande rättigheter som majoritetsgrupperna erhåller. Trots att det har bildats lagar som ska skydda minoritetsgrupperna, är detta någonting som endast existerar på papper. Rapporterna från Human Rights Watch indikerar att det finns allvarliga problem rörande implementeringen av mänskliga rättigheterna i Kosovo. Minoritetsgrupperna har svårt att gå i skolan, få ut socialbidrag, har svårt att få jobb samt har inte samma möjligheter som majoritetsbefolkningen att utnyttja hälso- och sjukvård (Human Rights Watch, 2014). Målen som är utsatta angående mänskliga rättigheter menar att lagarna i Kosovo ska nå upp till europeisk nivå och utgöra ett skydd för mänskliga rättigheter. FN har även satt mål gällande utbildningssystemet och menar att man bör uppmuntra tolerans och respekt för alla etnicitetsgrupper i landet (Standards for Kosovo, 2003). Även här är målen obestämda och vad man vill nå upp till är inte helt definierat. Trots att det inte finns exakta rankingarna för implementeringen av mänskliga rättigheter,

framgår det ett tydligt mönster i rapporterna från Human Rights Watch och i rapporten från Human Rights Report, som antyder att det finns allvarliga brister i genomförandet av de mänskliga rättigheterna i Kosovo. Alla etnicitetsgrupper har inte samma grundläggande rättigheter så som rätt till utbildning, rätt till socialbidrag och sjukvård och detta är stora brister i en demokrat i (Human Rights Report, 2013). Ett långsiktigt och välgrundat demokratiskt samhälle kräver att de mänskliga rättigheterna accepteras. Implementeringen av de mänskliga rättigheterna är väsentlig för tillväxten av en demokratisk kultur, men även de omvända sambanden är av betydelse, då demokratiska beslutsprocesser brukar utöka beskyddet för de mänskliga rättigheterna (Mänskliga Rättigheter). Utifrån de rapporter som finns skrivna av bland annat Human Rights Watch finns det stora brister i respekterandet av mänskliga rättigheter i Kosovo och därför också stora brister i demokratin i landet.

Civilsamhället i Kosovo är det, som enligt Freedom House:s rankningar, har utvecklats mest i en demokratisk riktning. Mellan år 2005 och 2014 har civilsamhällets framsteg rankats mellan 3.75 och 4.25 av Freedom House. Detta tyder på att civilsamhället i Kosovo utvecklas i rätt riktning. Tillväxten av icke-statliga organisationer har varit flagrant, då det år 2013 fanns 7000 registrerade icke-statliga organisationer. Enligt Freedom House utgör inte regeringen ett större hinder för upprättelsen av ickestatliga-organisationer. Trots att utvecklingen av ett välfungerande civilsamhälle och icke-statliga organisationer finns det fortfarande stora brister som behöver ställas till rätta. Exempel på detta är att det saknas transparens och ordentliga ledarstrukturer inom civilsamhället i Kosovo. Statens tar oftast inte hänsyn till civilsamhällets försök till påverkning och reformer. Det civila samhället är också fullständigt beroende av utländska bidragsgivare vilket försvagar deras position. FN:s mål gällande civilsamhället är utformade på ett sådant sätt att man syftar till att alla har rätt att starta och bli medlem i ickestatliga-organisationer (Freedom House, Kosovo, Nations in Transit, 2014). Om målen och normerna som har utformats av FN hade varit mer utförliga och detaljerade hade det varit lättare att förstå hur väl man har lyckats med att uppfylla dessa krav. Trots detta kan man enligt rapporterna som kommer ifrån Freedom House förstå att det endast har förekommit några få fall då staten medvetet har försämrat fackföreningars och andra ickestatliga-organisationers position i samhället. Trots att civilsamhället i Kosovo har träffat på svårigheter och hinder, främst från regeringen, tyder rankningarna på att det håller på att utvecklas ett civilsamhälle som är resultatinkänt och i sin tur främjar demokratin i landet (ibid).

7 Slutsatser

Syftet med uppsatsen har varit att analysera hur demokratin i Kosovo har utvecklats och hur FN stora inflytande i landet har påverkat detta. Då Kosovo fortfarande var en del av Serbien när FN tog över administration, är det av intresse att studera hur demokratin i landet har utvecklats, vilken påverkan FN har haft på demokratin och hur väl man har lyckats nå målen som har utformats.

En anmärkningsvärd aspekt angående de utsatta målen är att de är väldigt diffust formulerade. Trots att målen berör de flesta problem och svårigheter som Kosovo kan stöta på är målen gällande Kosovos framsteg inte klara. När målen är så pass obestämda och otydliga definierade är det svårt att mäta upp och jämföra resultaten utifrån de första mål som har satts. Då det är svårt att veta vad de önskvärda resultatet har varit med FN:s projekt i Kosovo är det även svårt att mäta hur lyckat det har varit. Då Kosovo fortfarande var en del av Serbien, fanns det inga institutioner sedan innan i Kosovo, utan alla myndigheter fick grundas av UNMIK. Detta innebär att inflytandet av UNMIK i Kosovos fredbevaring och demokratisering har varit väldigt betydelsefullt.

Utifrån analysen och diskussionen är det tydligt att det finns allvarliga problem gällande Kosovos demokrati. Ett demokratiskt land förutsäger en implementering av de mänskliga rättigheter, välfungerande valprocesser, fri media och en obefintlig grad av korruption. Det brister i samtliga dessa anseenden gällande Kosovo.

Då en välfungerande och rättvis valprocess är en grundläggande aspekt i demokratiskt samhälle, är detta den första punkten gällande en lyckad demokrati som Kosovo har misslyckats i. Förekommandet av valfusk och andra felaktigheter i valprocessen är den första punkten som sänker Kosovos grad av demokratisering. Bristen på transparens och öppenhet inom valprocessen i Kosovo gör att det finns mycket i dessa processer som inte går rätt till. Då FN:s krav var att bland annat att ha öppna och rättvisa kan man dra slutsatsen att man har misslyckats med att uppnå detta mål.

Även i medieaspekten finns det stora brister. Så länge median i Kosovo kontrolleras av politiker och kriminella organisationer kan den inte vara fri, detta är också en stor svaghet beträffande demokratin i landet. Även här har man misslyckats med att uppnå målen som FN har bestämt. Man har lyckats grunda institutioner som ska stödja medias självständighet och frihet, men då median inte är politiskt opartisk har dessa institutioner misslyckats med sitt uppdrag. Yttrande- och pressfrihet är viktiga grunder för fungerande demokrati och då medias självständighet är liten i Kosovo finns det stora brister gällande demokratin utifrån medias perspektiv.

I den utförda analysen och diskussionen förstår man att korruption är ett allvarligt problem i Kosovo. Då korruption är ett fenomen som i stora drag har accepterats av både landets

medborgare och landets politiker. Det har startats upp institutioner som har som syfte att bekämpa korruptionen. Då det i dessa institutioner förekommer intressekonflikter har det varit svårt att bekämpa detta allvarliga problem. FN:s mål är även här otydlig då man endast nämner att det bör finnas rättsliga, finansiella och administrativa anordningar som bör hantera de ekonomiska brott som sker. I Kosovo finns det myndigheter som ska förebygga korruption, men än så länge har deras arbete inte varit effektivt. Korruption är ett fenomen som skadar demokratin, då de institutioner, som bör vara demokratiska, inte kan fungera effektivt för att korruptionen försvagar deras position i samhället. Den genomgripande korruptionen gör att det finns betydande svagheter i Kosovos demokrati.

Det finns svagheter i implementeringen av mänskliga rättigheter i Kosovo, då många minoritetsgrupper diskrimineras. Medborgare i minoritetsgrupperna romer, gorani och ashkali är de mest utsatta och har svårigheter med att gå i skolan, få socialbidrag och saknar även andra grundliga rättigheter, så som sjuk – och hälsovård. Detta innebär att Kosovo inte respekterar de mänskliga rättigheter som FN har bestämt. Målen som är utsatta gällande mänskliga rättigheter menar att lagen bör utgöra ett skydd för de mänskliga rättigheterna. Efter den gjorda analysen och diskussioner är det klart att det finns en liten respekt för människans grundläggande rättigheter i Kosovo, åtminstone gällande minoritetsgrupperna. Lagarna som finns för att skydda minoriteterna existerar, men implementeringen av dessa är liten, både inom den privata och den offentliga sektorn. En demokrati kräver att alla människor i landet har samma rättigheter, då det finns väsentliga nackdelar i detta avseende, finns det per automatik stora brister i demokratin i landet.

Enligt den genomförda analysen är det Kosovos civilsamhälle som har utvecklats mest i en demokratisk riktning. Antalet icke-statliga organisationer har ökat avsevärt och det finns lagar som försäkrar föreningsfrihet och civilsamhällets självständighet i landet. Trots att civilsamhället utvecklas i en demokratisk riktning, utgör politiken i Kosovo fortfarande ett eventuellt hinder för ett välfungerande civilsamhälle. Det saknas en nödvändig transparens och öppenhet och regeringen åsidosätter civilsamhällets försök till påverkan. FN:s mål gällande civilsamhället menar att alla ska ha möjlighet att delta utan någon diskriminering. Även här är målet inte tydligt definierade. I Kosovo finns det lagars om ska förstärka civilsamhällets position, men trots detta har icke-statliga organisationer svårt att påverka någonting inom politiken. Av de variabler som jag har valt att analysera är det civilsamhället i Kosovo som har haft en positiv utveckling och bidrar till ett demokratiskt samhälle.

Min slutsats är att Kosovo fortfarande har en lång väg kvar innan landet blir en fullständig demokrati. Det finns lagar som har som syfte att stärka demokratin, men det är sällan dessa implementeras till fullo. Det finns stora brister i många processer som bör vara demokratiska och då korruption angriper många av institutionerna i landet försvagar detta demokratin ytterligare.

Det är viktigt att ha i åtanke att Kosovo aldrig har haft egna institutioner och myndigheter innan FN, även efter att FN tog över administrationen av Kosovo var det fortfarande en del av Serbien. Förutsättningarna för ett demokratiskt Kosovo har varit svaga redan från början. Desto mer välmående ett land är och rikt ett land är, desto större är chanserna att man lyckas bevara ett

demokratiskt styrelseskick. Då UNMIK gick in i Kosovo år 1999 hade landet plågats av ett långvarigt förtryck av Serbien och nyligen lidit av ett krig som lämnade landet i ruiner. Min slutsats är att UNMIK:s inflytande i Kosovos demokrati i stora drag har varit positiv. UNMIK har fungerat som övervakare som har kontrollerat demokratiprocessen i landet. Trots att demokratin i Kosovo är svag, anser jag att den hade den varit obefintlig utan UNMIK:s hjälp. Jag anser även att Kosovo inte var redo för ett sådant projekt som FN grundande. Som tidigare nämndes var förutsättningarna för ett välfungerande demokratiskt land svaga i Kosovo, landet hade inte hunnit återhämta sig från förtrycket och kriget. Landets medborgare och institutioner fick inte möjligheten att i sin egen takt börja bygga upp landet från grunden utan var tvungna att omedelbart starta en känslig och komplex demokratiseringsprocess.

Som tidigare nämnts anser jag att UNMIK:s demokratiseringsprocess var en nödvändighet för Kosovo, men jag anser även att det hade främjat dagens grad av demokrati i landet om man hade gett större utrymme för inhemska institutioner och myndigheter att etablera och utveckla sig i en demokratisk riktning.

FN lyckades göra Kosovo till ett självständigt land, men landet har fortfarande en lång väg kvar innan man uppnår ett fullt demokratiskt samhälle.

8 Referenser

Belloni, Roberto, 2008. "Civil Society in war-to-democracy transitions" i Jarstad – Anna K. – Sisk, Timothy D. (red.), *From War to Democracy – Dilemmas of Peacebuilding*. New York: Cambridge University Press, s. 182-210.

Björkdahl, Aniika, 2014. "Förenata Nationerna" i Gustavsson Jakob – Tallberg, Jonas (red.), *Internationella relationer*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 417-434.

Dahl, Robert, 1998. *On Democracy*. Yale University.

Demker, Marie, 2014. "Mänskliga rättigheter" i Gustavsson Jakob – Tallberg, Jonas (red.), *Internationella relationer*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 347-364.

Ekman, Joakim – Linde, Jonas – Sedelius, Thomas, 2014, *Demokratiseringsprocesser – Nya perspektiv och utmaningar*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson-Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena, 2012. *Metodpraktikan-Konsten att studera samhälle, individ och samhälle*. Fjärde upplagan. Vällingby: Nordstedts juridik.

European Union, Hemsida, [elektronisk], EULEX Kosovo. Tillgänglig: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/> Hämtdatum: 2015-05-19.

FN, Hemsida, [elektronisk]. 2012, FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Tillgänglig: <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/fns-allmana-forklaring-om-de-manskliga-rattigheterna/> Hämtdatum: 2015-05-06.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. Kosovo. Tillgänglig: <https://freedomhouse.org/country/kosovo#.VVzV8vntmkp> Hämtdatum: 2015-05-15.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. 2004. Nations in Transit – Kosovo. Tillgänglig: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2004/kosovo#.VVx1g_ntkoI Hämtdatum: 2015-04-15.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. 2006. Nations in Transit – Kosovo. Tillgänglig: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2006/kosovo#.VVx1g_ntkoI Hämtdatum: 2015-04-15.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. 2007. Nations in Transit – Kosovo. Tillgänglig: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2007/kosovo#.VVx1g_ntkoI Hämtdatum: 2015-04-15.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. 2009. Nations in Transit – Kosovo. Tillgänglig: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2009/kosovo#.VVx1g_ntkoI Hämtdatum: 2015-04-20.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. 2011. Nations in Transit – Kosovo. Tillgänglig: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2011/kosovo#.VVx1g_ntkoI Hämtdatum: 2015-04-18.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. 2013. Nations in Transit – Kosovo. Tillgänglig: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2013/kosovo#.VVx1g_ntkoI Hämtdatum: 2015-04-13.

Freedom House, Hemsida [elektronisk]. 2014. Nations in Transit – Kosovo. Tillgänglig: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2014/kosovo#.VVx1g_ntkoI Hämtdatum: 2015-04-19.

Grugel, Jean, 2002. *Democratization – A critical introduction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Heymann, Philip B, 1996. *Democracy and Corruption* [elektronisk]. Tillgänglig: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1516&context=ilj> Hämtdatum: 2015-05-10.

Human Rights Watch [elektronisk]. 2014, Kosovo. Tillgänglig: http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/Kosovo_0.pdf Hämtdatum: 2015-05-05.

Höglund, Kristine, 2008, ”Vioelence in war-to-democracy transition” i Jarstad – Anna K. – Sisk, Timothy D. (red.), *From War to Democracy – Dilemmas of Peacebuilding*. New York: Cambridge University Press, s. 80-101.

Jarstad, Anna K, 2008. ”Dilemmas of war-to-democracy transitions: theories and concepts” i Jarstad – Anna K. – Sisk, Timothy D. (red.), *From War to Democracy – Dilemmas of Peacebuilding*. New York: Cambridge University Press, s. 17-36.

Kosovo 2013 Human Rights Report [elektronisk]. 2013, Executive Summary. Tillgänglig: <http://www.state.gov/documents/organization/220506.pdf> Hämtdatum: 2015-05-05.

Merriam, Sharan, 1998. *Fallstudien som forskningsmetod*. Malmö: Studentlitteratur.

Mänskliga rättigheter, Hemsida [elektronisk]. Demokrati och mänskliga rättigheter. Tillgänglig: <http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/demokrati-och-manskliga-rattigheter> Hämtdatum: 2015-05-06.

Nilsson, Jonas, 2004. *Kosovo under FN-styre*. Stockholm: Elanders Gotab.

Page Fortna, Virginia, 2008, ”Peacekeeping and democratization” i Jarstad – Anna K. – Sisk, Timothy D. (red.), *From War to Democracy – Dilemmas of Peacebuilding*. New York: Cambridge University Press, s. 37-79.

Reilly, Benjamin, 2008, "Post-war elections: uncertain turning points of transition" i Jarstad – Anna K. – Sisk, Timothy D. (red.), *From War to Democracy – Dilemmas of Peacebuilding*. New York: Cambridge University Press, s. 157-181.

Republika e Kosovës [elektronisk]. Per organizimin sindikal në Kosovë. Tillgänglig: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Ligji%20per%20organizimin%20sindikal%20ne%20Kosove.pdf> Hämtdatum: 2015-05-10.

Rezun, Miron, 2001. *Europe's nightmare – The struggle for Kosovo*. Westport: Praeger Publisher.

Security Council, 1999 [elektronisk]. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo. Tillgänglig: <http://www.unmikonline.org/SGReports/S-1999-779.pdf> Hämtdatum: 2015-04-02.

Standards for Kosovo [elektronisk]. 2003. Tillgänglig: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20Standards.pdf> Hämtdatum: 2015-04-25.

Stilhoff Sörensen, Jens, 2008. *Kosovo – vägen till oavhängighet*. Stockholm: Elanders Gotab.

Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara*. Stockholm: Liber.

The Kosovo Report, 2000. New York: Oxford University Press Inc.

UNMIK – Background, Hemsida, [elektronisk]. UNMIK Background. Tillgänglig: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml> Hämtdatum: 2015-04-03.

UNMIK – Mission Home, Hemsida, [elektronisk]. Promoting security, stability and respect for human rights in Kosovo. Tillgänglig: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/index.shtml> Hämtdatum: 2015-04-03.

Walzer, Michael, 2008. *On promoting democracy* [elektronisk]. Tillgänglig: http://www.carnegiecouncil.org/publications/journal/22_4/essays/001.html Hämtdatum: 2015-04-06.